

Indberetning
 om
 en i sommeren 1882 foretagen
arkæologisk undersøgelsesreise
 i søndre Helgelands fogderi
 (af K. Lossius).

Jeg haaber, at de følgende blade vil yde et ikke uvæsentligt bidrag til at udvide vort kjendskab til forekomsten af oldtidsevninger inden søndre Helgelands fogderi. Det er dog en selvølge, at en undersøgelsesreise paa en maanedes tid i et saa vidtøftigt distrikt, hvor kommunikationerne tillands i regelen ere aldeles primitive, og hvor der intet skydsvæsen er organiseret tilsøs ikke kan være tilstrækkelig til at opspore alt, hvad der maatte findes. Derfor lagde jeg ogsaa fra først af den plan at søge at befare de efter al sandsynlighed tidligst bebyggede trakter langs hovedledet saa nøiagtigt som muligt, men lade de nyere bygde henstaa til en senere leilighed, saaledes de indre dele af Thoser- og Ursfjordene i Bindalen, Velfjorden og Vefsen. Og selv i de trakter, som jeg har befaret, vil der vistnok endnu kunne findes adskillige oldtidslevninger, som ikke ere optegnede; dels er det jo en umulighed at komme paa hvert eneste sted, og dels ved beboerne paa gaardene ofte selv ikke synderlig besked. Saavidt det lod sig gjøre, forvissede jeg mig personlig om de angivne oldtidslevningers existens og beskaffenhed; men ikke sjelden sa jeg mig nødt til at nøie mig med beboernes oplysninger, som jeg da med tilbørlig reservation har meddelt i de tilfælde, at jeg i vedkommendes personlighed eller andre omstændigheder fandt den fornødne garanti. Hvor lidet man i almindelighed deoppe giver agt paa deslige ting, sees bedst af, at

jordfundne oldsager kun i yderst faa tilfælde bevares, og det vilde være glædeligt og af ikke ringe betydning for vort oldtidsstudium, om forholdene i saa henseende kunde forbedre sig, hvortil jeg da ogsaa stadig opfordrede. Antallet af de levnedegravhauger er nemlig, som det vil sees, ikke ubetydeligt, takket være det ringe fremskridt, jordbruget har gjort i disse egne gjennem tiderne. Ja, paa store strækninger ser man paa hver eneste gaard større eller mindre samlinger af grave, hvoraf man kan slutte, at bebyggelsen ikke har været synderlig mere spredt foruden nu. Disse grave ere dels røser, dels hauger, og af begge sorter forekommer baade den runde og den aflange form. Om man har en røs eller en haug for sig, er ikke altid saa let at afgjøre; jeg har i det følgende brugt benævnelsen haug, naar den var græsgroet, selv om den muligens hovedsagelig bestod af sten.

Bindalens prestegjeld.

Paa gaarden *Opdal* ved Kjeldenfjord, den vestligste af de fjorde, der skjærer sig ind i dette prestegjeld, ligger ved husene 2 hauger, hvoraf den ene er ombygget til kjelder. Fra denne gd. haves i selskabets samling et par skifersager (aarsb. 1879. p. 205) hvorpaa jeg ikke var opmærksom ved min nærværelse der, og saaledes kan jeg ikke meddele nøiere om dette fund. I et skar paa veien til Brudenæsset n. o. for gd. en rund haug; paa selve næsset ligger 6 à 7 røser, i den ene af hvilke brudstykker af en lerurne med linjeornamenter skal være fundne. Paa en plads, Gjelsand, har staaet en bautasten, som nu er nedfalden.

Nordre Horstfjord. Ved en pl. „Moen“ ø. for gd. 2 runde og ved nøstene paa pl. „Nygaard“ 1 lang røs. *Holop.* Ved Bjørnskjæret, en pl. n. for gd., en rund haug nær søen. Paa Holopnæsset i v. en langhaug. Paa dette næs har været gjort fund af jernvaaben, og i en haug ved gaardens nøst skal foruden være fundet en broncering. *Lysfjord.* Paa et næs ø. f. gd. er 2 hauger. I en ager nedefor husene mod søen var fundet et jernsverd, som var i behold. Klingen var 68 cm. lang og 6 cm. bred; af hjaltene var kun det nedre bevaret, men reget forru-

stet; det dannede en ret stang. Paa Gaardsæter, pl. under Lysfjord paa den anden side af næsset, ligger en haug, der er udgravet til kjelder.

Kveina. I bakkerne n. for husene har været fundet en med glasdør forsynet, udskaaret metalæske, ovenpaa hvilken var en figur, ligeledes af metal, med indfattede glasflusser. Den skal være sendt til Kristiania; men dens senere skjæbne kjendtes ikke.

Stor-Heil. Paa et næs n. f. husene en langhaug; længere oppe paa samme 3 svære, runde hauger og en meget stor og bred langhaug. Et par hauger skal ogsaa findes i s. f. gd. paa en flad sandmo op for et sagbrug.

Langmark. En rund haug n. v. f. gd.

Holm. I Holmsvik s. f. gd. 2 runde hauger, i den ene af hvilke ubrændte ben og klinknagler ere fundne. I Fantviken, ligeledes i s., 2 lange og 1 rund haug. I s. v. paa en høide en rund haug; paa sletten strax i n. o. 4 hauger, hvoraf den ene nærmest maa kaldes en langhaug. Længere i n. o., i udmarken paa en flad lyngmark, et par hundrede meter fra søen 8 runde og 5 langhauger (røser), hvoraf flere og navnlig en af de lange udmerke sig ved sin betydelige størrelse.

Solstad. 1 à 200 m. s. v. f. gd. og ca. 300 meter lige op for kirken og søen ligge 5 runde og 5 lange sandhauger; tidligere skal der have været endnu flere, som ere blevne udjevnede, hvorved tildels fund af jernsager skal være gjorte. De lange laa ikke alle i samme retning, idet de ved et lidet bækkefar liggende fulgte dette, medens et par paa den flade mark laa omtrent perpendikulært paa disse (s.v.—n.o.), og selv 2 lige ved siden af hinanden liggende havde ikke nøiagtig samme retning, idet forlængelsen af deres længdeaxer vilde have skaaret hinanden i en spids vinkel.

Hald. I myren nedenfor husene er fundet kløvede træer, tilspidsede i den ene ende, med en længde af 0, m. Ved en plads i s. ere nogle hauger udjevnede, hvorved fund af jernsager skal være skeet. Et par hauger er endnu igjen. I n. v. f. gd. ved nøstene 2 runde og en lang røs. Østenfor paa „Hareodden“ en stor røs.

Skogvik Gaarden, der ligger høit oppe fra søen i en brat li, er bygget paa en stor forhøining, som bygdesagnet har gjort til en kjæmpehaug. Men dimensionerne ere saa kolossale, at jeg har vanskelig for at finde dette sandsynligt; den er 110 skridt lang og 50 do. bred over midten, hvor den er bredest; høiden 4 m. Foruden en lang hovedbygning er ogsaa en badstue og en kjelder opført paa den nævnte forhøining. Endnu mere afgjørende er formentlig, at jordlaget er tyndt, saa at man strax kommer ned paa auren. Omtrent ved midten skal være fundet et kurveheftet sverd (altsaa vel fra nyere tid) og ben(?). Ved at grave en kjelder skal man have truffet paa aabne gange af 0,3 m.'s gjennemsnit. Ved pl. Skogvikstrand ligge 2 runde hauger med grøft om.

Kalvvik (udt. Kalvik med palatalt l, medens eieren forklarede navnets oprindelse af Kalvvik). En liden røs ved gjerdesgaarden v. for husene.

Vikestad. Nedenfor den østligste af gaardene, ca. 50 m. ovenfor veien ligger en temmelig udgravet rund røs tæt ved en aflang do. Vestover mod sommerfjøsene ligger i smaaskogen 4 à 5 runde hauger. Ved pladsen strax vestenfor er udkastet en haug med grøft om; i dens bund skal have ligget en stor flad helle. I nærheden har man fundet endel gjennemborede flade stene af løs stenart. Ved det denne plads tilhørende fjøs ligger en temmelig stor stenrøs. Paa høiden af opstigningen fra Vikestad til *Bindalseidet* ligger en rund haug paa sydsiden af veien. Den i aarsb. 1868 p. 182 omtalte bautasten var nu borte.

Hildringen. Paa Grønholmæsset n. o. f. gd. 2 overgroede stenrøser. Der fortæltes her om en sten med „skrift“ paa; men det befandtes ved nøiere undersøgelse, at en af gaardens tidligere eiere (kontrollør Bech) blot havde ladet sit navn og en dato indhugge i en stenhelle, som imidlertid nu er forsvunden.

Øvningen. Paa skraaningen fra gaarden mod søen, ca. 70 m. fra denne, har man i tidens løb udkastet ca. 8 overgroede røser, dels runde, dels aflange, hvorved forskjellige sager skal være fundne, som „en nøglehank“, et sverd og en oval spende; en røs staar igjen; men ogsaa den er adskillig udkastet i midten,

hvorved er fundet en skjoldbule i et kammer af runde stene med flade overliggere; af dette stod igjen en del, 1 m. langt, 0.₆₀ m. høi og 0.₅₀ m. bred. Paa Gjøsheia, en høi varde n. v. for gaarden, skal være en stor stenrøs, ligesaa en do. op for Staurnæsset ø. f. gd. samt 3 à 4 i „Aasmarken“ ø. f. gd. I en myr nedenfor husene har man fundet flere tilspidsede gran- og furustører, der dog ikke vare iagttagne i ordentlige rader.

Eieren af *Hjertø*, hvorhen jeg ikke kom personlig, fortalte, at der var en røs, som dog muligens kunde være en rydningsrøs.

Heller ikke reiste jeg indover *Sørfjorden*, da flere af opsidderne her, som jeg traf ved et formandskabsmøde, forsikrede mig om, at ingen oldtidslevninger fandtes derinde. Paa *Fornæs* skal dog være fundet en kniv af flint, der er tabt.

Terraak. Nedenfor husene har man ved at udkaste en haug fundet et sverd, der ikke er bevaret. Ø. f. gd. paa en frem-springende høide ved Terraakelven er en rund haug, som er halvt udkjørt til veifyld; ogsaa i denne skal jernsager være fundne.

Vatsaas. Nedenfor pl. Gangstøen ligger en rund haug ca. 50 m. fra søen; den er 75 skridt i omkreds og ca. 3 m. høi. Paa St. Hanshaugen ovenfor og ø. for kirkesangerens huse er en rund haug, som er noget udgraven i den ene ende; den har grøft omkring, er 70 skridt i omkreds, ca. 5 m. høi. V. for kirken oppe paa den nærliggende høideryg 3 langhauger, 35, 50 og 18 skridt lange og temmelig høie; den ene er delvis udkjørt til veifyld, hvorved man iagttog kullag i den. Nordenfor kirken paa skraaning mod søen, ca. 100 m. fra denne, 3 lange og 2 runde hauger til høire for veien til søen og en liden rund haug til venstre for do. En mindre bautasten skal have staaet i nærheden af haugerne, ligesom en større do., (som nu benyttes til trin foran kirkedøren) længere nede mod søen. Nærmere kirken oppe paa den her omhandlede skraaning er en rund haug i ø. ved skigarden, og muligens har her været end flere udover hele dette strøg, som nu er opdyrket. Paa spidsen af Grøtnæsset ligger et 2.₂₀ m. langt stykke af en tresidet bautasten, der oprindelig har staaet i Baulien s. f. prestegaarden, hvor ogsaa virkelig resten af

den paavistes mig. Paa samme Grønnæsodde 2 udkastede stenrøser.

Heilstad. (Navnet udtales dels med tydelig diftong i første stavelse, dels med kort vokal omtr. som Helstad). Paa det øverste af eidet ovenfor sommerfjøset, hvorfra man har fri udsigt baade til „Osan“ paa Vatsaashalvøens østre side og „Heilstadviken“ og „Aandsviken“ (mod Bangstad) ligger 1 rund haug og en af store stene bestaaende røs. Nedenfor ved den nordligste af gaardene 4 runde hauger, hvoraf 1 er udgravet og skal have indeholdt jernsager. Paa skraaningen nordover mod Heilstadviken i v. for landhandler Dahls huse og ovenfor nøstet 2 runde hauger. Ved den nedre ligger nedfalden en 3 m. lang bautasten. Ved gravningen af en kjelder, ligeledes strax v. for husene, gjordes i 1878 et ældre jernalders fund af en urtepotteformet lerurne, et brudstykke af en broncepincet etc., der er overdraget universitetets samling (Aarsb. for 1880 p. 179).

Paa *Bangstad* skal være 2 hauger og paa *Kolsvik* en do. Længere inde i Thosenfj. (udt. Tosin med lavtone) fandt jeg det ikke rimeligt at reise, da det efter al sandsynlighed vilde have været uden resultat, og ialfald være forbundet med betydelig tids-spilde. Ingen af de ikke faa personer, dels hjemmehørende derinde, dels godt lokaliserede, jeg talte med, vidste om nogen oldtidslevning der. Dog skal der findes paa *Bardstad* og *Hong-Bardstad* (senere meddelt af sogneprest Amundsen).

Østover fra Vatsaas og Terraak gaar et dalføre „*Aabygden*“ eller i daglig tale „*Aaa*“, der er bebygget omtr. 15 km. opover. Det er et afsidesliggende strøg med en smuk natur, adskilligt jordbrug og skovdrift, saa at man vanskelig skulde tro sig saa nær havet og saa langt mod nord. Paa de fleste af gaardene her bygges baade af den anerkjendte Bindalsfaçon.

Sylta. Ca. 400 m. sydl. for husene er en udoverkastet stenrøs af store stene; den lod til at have havt kammer, og en af overliggerne(?) maalte 2 m. i længde og 0.95 i bredde.

Horsstad. Paa høiden mod Skarstad ligge 3 à 4 runde hauger til høire for veien; en af dem er halvt udkjørt til veifyld, og der saaes spor af kul i den.

Skarstad. Nedenfor terrassen, hvorpaa gd. ligger, paa engstykket til venstre for veien er en haug, der snarest er en gammel kulmile e. lign.; lidt længere borte er der flere smaa hauger, oftest firkantede, som sagnet kaldte en gammel kirkegaard. De havde nærmest udseende af at være opstaaede af forraadnede trærødder, som i tidens løb er dækket med græs. Nogle hundrede m. s. o. for gd. ligger paa gjerdet en rund gravhaug.

Aune. Ø. for gaarden i udkanten af den dyrkede mark ligger 3 runde og 1 langhaug. En fjerde rund haug længere nord er udkastet. 2 runde lidt længere ø. i skoven. De 4 førstnævnte hauger ville sandsynligvis med det første blive udkastede, da eieren tænkte paa at rydde videre i denne retning. En *stenøx* med skafthul er funden her uden nærmere kjendte fundomstændigheder, og det lykkedes mig at faa den kjøbt for selskabets samling.

Fuglstad. Vest for gaarden paa begge sider af veien til Gautmo har man et helt gravfelt henover en granmo. Jeg talte mindst 18 runde og 5 langhauger, indtil 40 skridt i længde. Af de første havde enkelte betydelige dimensioner og vare indtil 3 m. høie. Samtlige hauger vare noget udgravne, og fund af jernsager skulde efter sagnet være gjort. En 2 m. høi bautasten staar ved skigarden nær sommerfjøsset, og en anden skulde ligge omstyrtet længere nede i moen.

Gautmoen. En rund haug v. for gd. i lien ovenfor færgestedet til Horsstad plads. En anden skal findes længere borte i moen. Derimod er den store høi, der under navnet Gauthaugen var kjendt viden om i bygden som en „kjæmpehaug“ intet menneskeverk. Dens høide (30—40 m. (?)) og omfang taler herimod, ligesom dens form ikke er regelmæssig. Ved sin beliggenhed henhører den ganske naturlig til det øvrige høidedrag, hvorfra den kun er adskilt ved en smal forsænkning.

De to øverste gaarde, *Granbostad* og *Aabjørgan*, besøgte jeg ikke personlig; paa den første kjendte man ingen oldtidslevninger; men der skal findes lerboller med fossile fiske; paa den sidstnævnte skal der være 3 hauger, og sverd og øx af jern skal være fundet der i sin tid.

Stavøi. Paa „skaret“ paa høideryggen, der gaar over øen, ligger en rund røs; søndenfor denne en rund og en lang røs, samt 2 udkastede runde paa ydersiden af øen op under berget. I s. v. f. gd. staar en trekantet bautasten, 1 m. høi, i myren paa veien til „odden“, øens yderste pynt.

Skotnes. 3 røser v. f. gd. Paa *Sætran* skal ogsaa findes røser.

Risø. Ved Dallagerviken 1, muligens 2 hauger. (Flere jættegryder findes her).

Gaupa. Ved Stolviken s. v. for husene ligger en røs, der maa have havt kammer, 2.₃₀ m. langt, 0.₇₂ m. bredt ved den østlige og 0.₅₆ m. ved den vestlige ende; det er sat af store brudstene; men overliggerne ere borte. Selve røsen, der ligger oppe i hellingen, ca. 70 m. fra søen synes ikke at have været meget stor. Paa nordsiden af halvøen, hvorpaa gaarden ligger, ved en plads Fornæsset, ligger et par røser; 2 andre ere udkastede; i den ene fandtes en hein, i den anden en sten med hul igjennem, der lovedes indsendt til et museum.

Hovøen, som ligger nær herved, er ikke og vides ei heller før at have været beboet. Sogneprest Amundsen formoder, at navnet staar i forbindelse med hov (hestehov) og er tillagt øen paa grund af dens formation. (Han sammenligner hermed, at nogle jættegryder i Kvitnæsfjorden inderst i Sørfjorden kaldes „Hesthovan“, fordi de er mærker efter Odins hest Sleipner, da denne fra Heilshornet hoppede tversover til Kvitnæsfjeldet).

Brønø prestegjeld.

a) Vik sogn.

Ved *Ursfjorden*, der fra Bindalsfjorden skjærer sig ind i nordøstlig Retning, ligger gaarden *Frilstad*; her er s. ø. for husene ved udmarkens begyndelse en udkastet langhaug; ogsaa v. for gd. oppe i lien ovenfor elven en rund haug. Ved pløining er fundet en jernøx, som muligens er bevaret. Andre oldtidslevninger var jeg ikke saa heldig at komme paa spor efter ved denne fjord, hvorfor jeg ikke fortsatte turen længere ind-

over; jeg talte ogsaa med et par folk fra de indre gaarde, men de vidste intet af interesse for mine undersøgelser at meddele mig.

Skaar. I en lavtliggende, med ener bevoxet sandmo nær søen ligger østlig for husene en rund haug mellem 2 bergrabber; paa den sydligste af disse er en usedvanlig stor stenrøs, kaldet „Juthaugen“, sammenkastet paa toppen. Paa en lignende bergknaus strax ovenfor findes en mindre røs. Længere sydover langs Vennæssund 3 mindre røser.

Kvalø. Baade paa den ydre og indre side af øen skal der findes flere gravhauger.

Sund. I skaret s. v. for gd., hvorigjennem „søveien“ gaar, ligger paa vestsiden af denne et par hauger; ved at udkaste den ene af dem skal være fundet klinknagler. Strax v. ved en plads en stor, høi haug med dyb grøft om. Nord f. gd. i „Hestaasene“ en 2.15 m. lang bautasten, staaende ved s. v. enden af en meget stor langhaug, tæt ved hvilken en stor rund haug ligger, hvori sagdes fundet et sammenbøiet skelet, klinksøm og en ringnaal af bronze, der var bleven opsmedet til ringe. S. for gd. ved en elv en rund haug. Ved at tage tørven af paa en vold strax s. for gd., der kaldes Kirkegaardsvolden, fordi der skal have staaet en kirke paa Sund, Munchs beskr. p. 66, har man et par hundrede m. fra søen fundet en figur af messing, der lignede kroppen af en hest, men uden hoved; den er siden tabt. I Staviken, v. for gd., en rund røs ca. 100 m. fra søen.

Vaag. Denne gaard, der omfatter 8 brug, ligger paa en vid, ganske veldyrket flade, der dels skraaner ned mod vandet Hopen, dels mod søen. Her skal i en ager være fundet en spydspids eller kniv af flint, hvoraf muligens bladet er i behold; den lignede Montel. 48. 50 à 60 m. n. v. fra husene paa pladsen Strømmen, nær munden af den elv, der gaar ud af Hopen, ca. 120 m. fra elven, staar en opreist sten, 1 m. høi, i nærheden af hvilken ligger 2 runde hauger. I n. v. for denne plads, i Ledingsviken, ligger en sten, 2.45 m. lang, 0.65 m. bred; om det har været en bautasten, er vistnok tvivlsomt, da der laa en hel del store stene rundt omkring. I skaret mellem pladsene Ein-skaret og Buviken ligger en stor, rund røs. I en li paa den

anden side ned mod Hopen er en haug. Ved gravning af en kjelder s. for husene paa hovedgaarden fandtes i en haug ben. Paa bunden af en grøft fandtes 2 jernkugler af en næves størrelse; paa begge er et lidet hul. I „Kronskarhaugen“ mellem Buviken og Voxelven er fundet baadsøm, øx, spyd med løvtræ i falen, hein, ubrændte ben, 2 runde bronceskaale, hvælvede mod hinanden som kasserne paa et uhr, med en fin list om og 6 huller (rund spende eller futeral til en vegtskaal?), fremdeles ben af en hund — alt tabt. I n. v. for gd. ved en plads en rund haug. Ved brydning af nyland fandtes nedenfor gaarden mod søen en liden gjenstand af tin, 8.7 cm. lang, 2.5 cm. bred og 1 cm. tyk, med ornamenten i gothisk stil; den blev erhvervet for samlingen*).

Hussande. I Søviken 2 stenrøser.

Sand. N. for gd. i udmarken en rund haug. V. f. gd. paa den anden side af en liden bæk og n. for veien har staaet en nu borttagen ca. 1 m. høi sten.

Stensjøen. Paa Mortenvollan 3 runde hauger.

Vik. Paa pladsen Halvvegan en haug og paa den nordligste af gaardene en do. Paa den gaard, der ligger n. v. for kirken ligger 2 hauger ved søen; paa 2 høider søndenfor gd. 2 røser, samt paa høiden østenfor 1 do. paa den anden side af kirken; 1 do. paa Grøttemshaugen n. for gaarden.

Baugstad. N. for husene nær søen 4 hauger.

Bræk. Paa Saltnæsodden en røs, hvori skal være fundet en kjedel og en glasperle. Paa odden lige over er ogsaa en røs paa gaarden *Amundsgjerdet*.

I den smukke bygd over Brækeidet (gaardene Bø og Bræk) opdagede jeg ingen oldtidslevninger. De hauger, som rimeligvis har været ogsaa her, ere vel blevne udjævnedes ved jordens dyrkning.

Grøtteim. Ca. 700 m. v. for gd. var udkastet en røs, hvori har været kammer, bygget af 4 stene med overligger, 0.50 m. i firkant. Et par hauger skal findes paa en plads nær søen.

*) Er i katalogen (no. 2853) opført som et svamphus eller lugtevandskapsel fra den senere middelalder.

Sømhau. Lidt længere s. for den i aarsb. 1868 p. 182 omtalte haug med gravkammer, hvori fund er gjort af oldsager fra ældre jernalder, synes der at have været en langhaug, hvis omrids dog er blevene utydelige ved dyrkning. I det trangeste af skaret, hvorigjennem gaardens søvei passerer mod s. v., ligger en rund røs et par hundrede m. fra gd. Længere nede udvider landskabet sig, og paa en flad, uopdyrket mark nord for veien ligger en ganske sjelden samling af imponerende gravminder, der synes i det hele taget at være nogenlunde urørte. Strøget begrænses paa begge sider nedover mod søen af et par mindre høidedrag, og henunder det nordre af disse ligger først, naar man kommer fra gaarden, en stor rund haug, i kanten af hvilken man skal have fundet mennesketænder. Den er opkastet i midten, og den sagdes at skulle have haft „stenmuring“ der. Mellem denne og den ovenfor omtalte i skaret skal der ogsaa have været en haug, hvori blev fundet baadsøm. Videre nedover ca. 100 m. fra den forrige haug 2 store runde do. ved siden af hinanden, den ene vistnok sine 5 m. høi. Andre 100 m. længere nedover mod søen en samling af 5 runde og 1 langhaug klods ved siden af hverandre; den sidstnævnte strakte sig i retn. s. v. til n. o. og var 40 skridt lang. Herfra ned til søen er afstanden ca. 300 m. Samtlige hauger, der saavidt erindres væsentlig bestode af sand, vare omgivne af grøft. — (For det tilfælde, at her skulde blive tale om udgravning, kan jeg opgive Alexander Olsen Sømhau som en, saavidt jeg kunde skjønne, paalidelig mand, til hvem man kan henvende sig).

Mardal. I en kjedelformet fordybning, kaldet „Nonsgrava“ paa den nedre side af veien mellem Sømhau og Mardal, strax syd for sidstnævnte, ligger i den søndre ende en rund haug, hvori sølvringe skal være fundne for 3 mandsaldrer siden. Af de 3 store, af fin skjælsand bestaaende hauger, der omtales i aarsb. for 1868 p. 182, er den midterste yderligere udgravet, hvorved skal være fundet enkelte ben og en spydspids af jern. Ogsaa den nordligste af dem har undergaaet endel forandring, idet materialet bortkøres for at blandes i myr, og de 2 smaa, runde hauger, som i 1868 laa ved dens østre side, sees ikke nu

mere. Lige ved den sydligste af disse hauger synes der at være spor af en rund og en lang haug, af hvilken sidste, der gaar under navnet „Langkjæmpa“, tørven er borttaget. Fra den om den sydligste af de store hauger løbende grøft fører en lignende, gjenlagt med sten, nedover gjærdet; den antoges af opsidderne for at skrive sig fra den fjerne fortid og at være anlagt i forbindelse med graven for at bortlede vandet fra denne; det anførtes som karakteristisk for den, at den var gjenlagt med runde kuppelstene. Parallel med den sidste af Rygh ib. p. 183 omtalte langhaug ligger en anden lignende. Paa en fjeldknaat „Buhaugen“ paa nordsiden af den strax nordenfor liggende myr skal der være en rund røs.

Trenæs. Den af Nicolaysen, fornlevn. p. 676, omtalte „Triborgen“ er en hel masse, for det meste temmelig smaa, rullede stene, der fladt og jævnt bedækker et lidet plateau ovenfor den bratte li strax ved aabningen af „Trolldskaret“. Det er utvivlsomt intet menneskeverk, men dannet af naturen og vel nærmest en moræne*). Flere sagn knytte sig til dette sted, og dets ry naar vidt omkring i disse trakter. Der skal være nedgravet en stor skat, heder det, saa kostbar som halve Norge, og flere har forsøgt at finde den, hvorfor man hist og her ser huller eller grøfter opkastede i stenmassen; men intet spor sees til, at stenlaget ophører eller forandrer karakter dybere nede, saa at alle forsøg ere blevne opgivne. Paa Sømnesfjeldet, som ligger ved dette sted, siger sagnet der er 7 porte, hvortil nøglerne ligge i Triborgen.

Sømnes. V. for gd. ere flere hauger blevne udjevnedede ved dyrkning, hvorved et ældre jernalders fund af lerurne, glasperler m. m. gjordes (aarsb. 1866 p. 90). De laa i en afstand fra søen af omtr. 200 m. Ret ned herfor længere mod søen ligger en rund haug og længere mod n. v. paa en liden, lav odde 2 langhauger (retn. n.—s.) og 3 runde røser. Henimod 100 m. n. for disse er en rund røs, hvorpaa staar en bygning, og neden-

*) En aldeles lignende samling af runde stene findes ved den vestre aabning af det bekendte hul i Torghatten.

for ved søen, parallelt med stranden ligger en langhaug, hvori er gravet noget og fundet et kranium samt en hel del baadsøm. Paa „Sømnæsøia“ skal der være mindst 1 haug.

Paa *Melstenen* ude i leden skal efter skolelærer og storthingsmand Stens opgivende findes en rund stensætning, med en do. i form af en uregelmæssig firkant i midten.

Dyngeset (udt. Dynjeset). Herfra er til Thronhjems samling indkommet 3 spydspidser af skifer og et fladt stykke med en dyb fure langsefter af samme stenart (se aarsb. 1873 p. 40 og 1877 p. 41). Gaarden indbefatter den østlige og sydlige temmelig bratte heldning ned mod Øivandet, og de ovennævnte skifersager ere fundne paa den sydlige skraaning lige i ø. for det lille bækkedar, der gaar ned i en vig af vandet, dannet af et lidet fremspringende fjeldparti paa østsiden; afstanden fra vandet er omtrent 200 m. og høiden over samme 50 m. Ogsaa flintstykker skal være iagttagne paa denne gaard. Ved en plads paa sydsiden af den elv, der gaar ud af vandet, et par sandhauger. Paa *Øian*, den ovenfor liggende gd. paa nordsiden af vandet, var kun fundet en mynt fra 1533, der skulde være bragt til Tromsø museum.

I et østover gaaende dalstrøg, *Dalbotn*, skal der ved gravning være fundet et sverd og en lerkrukke (eller stenkjedel?) (se aarsb. 1873 p. 41), paa gd. *Kvisle* (udt. Kvilt). I *Rørmarken*, ligeledes i Dalbotn, skal der være en haug.

b) Brønø hovedsogn.

Reinfjord. I udmarken ovenfor gaarden skal der findes 3 hauger. Fund af stenkjedel og broncering herfra i selskabets samling, aarsb. 1873 p. 41.

Irælnæs (udt. med tykt l). I s. o. ligger i udmarken ved en tørvsjaa en stenrøs, i hvis midte en mandshøi bautasten skal have staaet. Paa sydsiden ligger paa 2 bergkoller 2 røser; i den vestligste af disse skal være fundet en skaalformet spende; ved en plads mellem disse en rund sandhaug. Paa Nonshaugen lige s. for husene paa den sydligste gd. er en røs og ved foden af haugen 2 runde hauger nær søen i s. v. Paa nordsiden ligge

2 runde hauger ved husene paa en nylig udflyttet gd. paa sletten, og længere nordover i udmarken en rund og en lang haug. I v. paa Nøstodden en rund sandhaug lige ved en plads, nu udgravet til kjelder, og længere oppe paa odden en stenrøs. Paa Kjærringberghaugen og Langhaugen i n. 2 røser.

Rodal. N. for gd. lige ved sommerfjøset i udmarkens begyndelse 1 rund og 1 lang haug. Op for gd. ved „Overpladsen“ en rund haug.

Kroknæs. Ved den sydligste gd. mellem husene og stranden ligger en langhaug, parrallel med strandlinjen (s.-n.) med grøft omkring. Paa en høide ø. for gd. en stenrøs. Efter Nordhus, Beskrivelse af Brønø hovedsogn, Bergen 1848, hvoraf uddrag til dels er gjort i aarsb. 1875 p. 244 ff., var her i sin tid 4 hauger.

Vedal. Paa sletten lige under berget, v. for husene paa pladsen Vedalsmoen, (der ligger ret op for gd. Krokaa, som ogsaa tidligere har været plads under Vedal), er en haug, hvori synes muret et langt og smalt gravkammer. Veien fortsætter sig herfra gennem en skogmo østover, og i denne skal findes flere hauger; jeg fandt dog kun følgende 2, en ret ned for et par tørvsjaaer lige ved veiens nedre kant; den er rund og har havt kammer, men er noget udgravet i midten; den anden, der ogsaa er rund, ligger ca. 200 m. længere ø., ligeledes ved veiens nedre kant. I disse hauger skal være fundet ben, sverd, øx og skjoldbule. Formodentlig paa grund af disse gravkamre har der dannet sig sagn om en underjordisk løngang fra Vedal til Kroknæs. S. for husene paa den vestlige gaard ligger en rund haug i flere hundrede meters afstand op under berget. Nedenfor gd. paa en flad mo i adskillig afstand fra søen ligger tæt under berget 1 rund sandhaug ovenfor og 1 do. nedenfor søveien til gaarden, et kort stykke fra der, hvor den bøier mod nord; i den sidstnævnte haug er fundet glasperler, og jeg saa kul i den.

De 3 sidstnævnte gaarde ligger ved fjorden Skillebotn, ved hvis indre del gaardene indre og ytre *Skomo* samt *Skil* ligger. Da jeg skulde træffe et dampskib i Brønø, fik jeg ikke tid til at besøge disse, og jeg maa derfor nøie mig med at anføre efter Nordhus, at der paa indre Skomo findes flere smaa gravhauger

v. for. gd. og ligesaa paa ytre S. mange do., hvoraf en af betydelig størrelse. Paa Skil „vides ingen oldtidsminder“, siger han; men det samme har han ogsaa bemærket ved samtlige ovenfor nævnte gaarde i sognet (undt. Kroknæs), saa der nok for den sags skyld kan findes hauger der.

Haagen, ogsaa kaldet prestegaardsseteren, en halvø strax s. for Brønø prestegaard, udtales ialfald tildels „Hauoia“ og har, som prof. Rygh bemærker i „Minder om Guderne og deres Dyrkelse i norske Stedsnavne“ p. 23, intet at gjøre med oldn. *hof*. N. for husene paa den sydligste plads er der 2 hauger, hvori ved gravning af kjeldere er fundet ubrændt lig, sverd og spyd af jern.

Fra *Brønø kirkes* brand i 1867 er bl. a. reddet et krucifix med begge ben gjennemborede af én nagle, samt en tavle med fortegnelse over Brønø prester siden reformationen.

Salhus. I udmarken n. for gaarden skal der findes nogle stenrøser (som ogsaa Nordhus beretter).

Mosseim. I „Skavdalen“ ø. for gaarden ved merket mod Tilreim ligge 2 røser i bunden af dalen; i „Viken“ ligeledes ø. for gd. 2 do., og v. for gd. paa „Oshaugen“ 2 do.; i s. ved Kjelderbakken en haug. „Paa „Svalhausan,“ ligeledes i v., en stor røs. Paa Melkesletten s. for Skavdal en røs. Efter Nordhus fandtes paa denne gaard ved aarhundredets begyndelse 3 store sølvringe af omtr. en fingers tykkelse og 6 tommers diameter, som bleve forarbejdede til spiseskeer. Ved at grave noget dybt fandtes paa en gaardstomt et skelet af et menneske og ved den „nuværende“ hovedbygning opførelse et do. (Dette citat af Nordhus henføres i aarsb. 1875 p. 245 til *Skarsaas*, der er det østligste brug af *Mosseim*, uden at det dog af bogen selv med sikkerhed kan sees, at det er meningen).

Tilreim. „Lunderhaugen“ tæt ved husene er en naturlig forhøining og bestaar af fast fjeld med sparsom bedækning af græstørv. Nogle udoverkastede stene tyde muligens paa, at der har staaet et hus paa den, „et bedehus“, siger Nordhus efter rygten. Da man grov kjeldereren under det hus, der staaer tæt ved haugen, stødte man paa stene, lagte i kalk og sand, dels firhugne og dels

afrundede, som om de havde tilhørt et hvælv; ogsaa ellers har man fundet firkantede, om just ei tilhugne grøtstene, der ere brugte til stuebygningerne. Dette er vistnok levninger af en bygning fra middelalderen, da gaarden bl. a. eiedes af Erling Vidkunssøn, af hvem den overdroges til erkebiskoppen; den omtales ogsaa i Haakon Haakonsøns saga kap. 214 (se aarsb. 1875 p. 245). Strax ved udmarkens begyndelse i n. for gd. ligge ved en fremspringende fjeldpynt 5 runde sandhauger og 2 mindre aflange, samtlige med grøft om. Videre nordover paa veien til Mo henover den med tæt birkekratskov bevoxede slette talte jeg 24 hauger; men der skal være adskillig flere, navnlig længere nedover fra veien. Ligeledes omtaltes 2 firkantede, med stene brolagte pladse, ca. 10 m².; men vi vare ikke saa heldige at finde dem i den tætte skov. Paa den ytre side af en tunge, der skyder sig ud for vaagen ved markedspladsen, skal der være røser.

Mo. Ved pladsen Motuen i s. v. for gd. ligge 2 store runde sandhauger. Ca. 100 m. v. for disse er en 50 skridt lang og 30 do. bred haug med dyb grøft paa øvre side, retning s.-n., muligens en ualmindelig bred langhaug; den bestaar af skjælsand, ligesom det hele omgivende terræn. 30 skridt s. for denne en rund stenrøs; et par hundrede m. længere s. en do. Paa Strømø ved pl. Envolden er 3 hauger udgravede, hvoraf muligens en aflang; der blev fundet hein, sverd, øx, baadsøm i flere rader som efter en baad, tildels med levninger af tøj, et skelet i siddende stilling (i den aflange haug), endvidere en sølvmynt, der hensmuldrede ved optagelsen. S. paa høiden et par røser. Paa ytre Strømø yderst paa sydspidsen en stenrøs, hvori skal være funden en benrad. Nordover langs sundet lige overfor indre Strømø skal der findes flere hauger; det var vanskeligt at komme paa det rene hermed paa grund af en overordentlig tæt kratskov; jeg troede dog at konstatere 1 rund og 2 lange hauger. Paa knauser oppe paa høiden 2 à 3 smaa røser. Ø. for husene paa selve gaarden oppe under fjeldet ved sommerfjøset ligge 2 firkanter, der dannes af ca. 1 m. høie volde; i den ene er de 12 skridt lange og 10 do. brede; i den anden 10 og 8 skridt;

deres længste udstrækning er fra s. til n. Der er altsaa en regelmæssig firkantet fordybning i midten og grøft rundt om. Om hvad disse firkanter egentlig er, og fra hvad tid de skrive sig, kan jeg ingen oplysning give; de vare for regelmæssige, forekom det mig, til at være gamle hustomter, og der var heller ingen tradition om dem; man troede, de var et slags kjæmpehauger eller „resegrave“, som det hedder paa Helgeland. Paa „Aunlandet“ n. v. for gd., nord for „Strømmen“, der gaar ud af Mo-vandet, skal der ligge 4 røser.

Lund. Ved rydning af nyland er her fundet et jernsverd, og røser skal findes i udmarken.

Lille Horn. I myren ovenfor gd. er fundet et „baadbaand“ af noget anden façon end nu brugelig. Nær et kvernhaus n. v. for gd. paa den anden side af en liden bæk ligge 2 à 3 hauger, meget udgravne, i hvilke er gjort fund af ubrændt lig, stegepande, klinksøm, der laa i en firkant, som om de havde tilhørt en kiste, stykker af udskaarne hvalben m. m.

Af øerne udenfor dette sogn besøgte jeg *Torget*. Af gaardene her er *indre Torget* efter traditionen den, der blev beboet af Thorolf Kveldulfsson. Ham tilskrives et par fordybninger, der ere indskaarne i jordbakken ovenfor fjæren i den saakaldte Skibhammervik 1 à 2000 m. n. o. for gd.; de skal efter sagnet have været brugte til at optage fartøier, der droges paa land; de ligge ved siden af hinanden, kun adskilte ved en jordvold af 2 à 3 meters høide; den største er 37 skridt lang og 17 bred og ser ud til at være bestemt for 3 skibe, medens den anden, der er noget mindre, kun synes at have rummet 2; en liden forhøining i jordsmonnet begrænser hvert skibs plads. Adgangen til denne vik er over en „val“, der kun ved høivande er farbar for mindre fartøier. Paa den anden side af den bergaas, der ligger op for dette sted, har man i et lidet skar strax ved en stor myr 4 runde hauger med grøft om. Længere n. i udmarken ved skillet mod nabogaarden Nordhus skal der findes 2 store røser. Nedenfor husene paa indre Torget paa heldingen mod søen skal være fundet en liden emaljeret guldring (der muligens er i behold hos konen paa pladsen Hauviken under Mardal).

En flade paa det samme strøg nedenfor husene gaar under navn af „Hovlunden“.

Ytre Torget. Paa Skollberget n. o. for gd. en røs; nedunder er der ogsaa en lignende og muligens 2 langhauger. Paa høiden ovenfor bugten Skutstøen ø. for gd. ligge 2 runde røser, i den ene af hvilke der er bygget kjelder, og 2 andre ere udjevne. S. v. for samme paa den anden side af Vestvaagen en rund haug. S. for gd. henunder berget skal der være en lang haug. Paa den anden part af gaarden, „paa Nylændet“ i s. en langhaug, noget udgravet, hvori jernsager skal være fundne.

Nordhus. Her omtales af Nordhus „mange større og mindre røser i udmarken“, hvorom dog nu ingen besked vidstes.

Toft. „Toftenget“, hvor der skal have været kirkegaard (se aarsb. 1875, p. 246), er en flad strækning, ca. 50 m. bred, der ligger mellem 2 høidedrag. Der skal have været som et slags gjerde omkring den, hvoraf stenen i tidens løb er bortført; ligeledes paastodes der, at man af og til fandt ben, naar man grov der. Der gik ogsaa sagn om, at et kapel skal have staaet paa denne gaard; men noget bestemt sted kunde ikke paavises.

Toftø. Her skal være gravet i et par røser, der havde været noget nedfaldne i midten, og saaledes vel har været gravrøser; men intet fund gjordes.

Ellers var intet af arkæologisk interesse at opspore paa øerne heromkring, hvorfor jeg heller ikke besøgte de fjernere liggende. (Dog skal der mulig paa *Torgnæs* være gamle røser).

Da lokaldampskibet havde indstillet sin fart, antog jeg det rigtigst at fortsætte turen videre opefter kysten istedenfor at indlade mig paa de mere tidsspildende afstikkere til

Velfjordens og Vege prestegjelde.

Fra førstnævnte omtaler Kraft en haug paa *Stor-Hegge*. Af lokalkjendte, som jeg traf paa, vidste ingen med sikkerhed at give mig videre oplysninger; dog nævntes, at der paa „Storbjørge“ under *Nemnæs* var en haug; i *Klumpa* smaa do., samt at der paa prestegaarden og Klokkergaarden skal have været et par hauger.

Fra *Vegø* har hr. sogneprest Marstrander havt den godhed at meddele mig følgende: paa *Sør-Kjul* ligger en rund haug med grøft om, 220 m. fra gd. og 500 m. fra søen; den er urørt og 60 m. i omkreds, samt 4 m. høi. Paa *Brandsvik* blev i 1878 udgravet en rund sandhaug med grøft omkring paa nordre, vestre og søndre side; den laa 250 m. fra gd. og 300 m. fra søen, og ved udgravningen fandtes en spydspids af jern (aarb. 1878 p. 260). Paa *Gladstad* prestegaard ligger i indmarken 500 m. fra gd. og 200 m. fra søen en rund haug med hul i toppen, ca. 35 m. i omkreds og 3 m. høi. 4 m. i n. o. herfra er der en langhaug og omtr. i samme afstand mod s. v. en do. men mindre.

Thjette prestegjeld.

Høiholmen. S. for gd. i udmarken ligger en rund røs. N. for gd. paa den saakaldte kongenshaug, en naturlig høide, ligger muligens 2 runde røser.

Brøløs. S. for gd. mellem 2 pladse ligge 2 runde røser. Ved den nordlige gaard er der ved gravning af en kjelder gjort fund af øx, spyd og hein, hvoraf sidstnævnte er indkommen til universitetet (aarsb. 1870, p. 72). Lige ned for kaarstuen paa samme gaard sees en udoverkastet stenrøs paa en berghammer ved søen. Paa den nordover gaaende høideryg n. for gd. ligger et par røser, der tildels ere nedramlede, ved at vinden har løsnet græstørven og bortblæst endel af sanden i den haug, hvorpaa røsen er lagt (se K. Rygh i hist. tidsskrift I p. 112 og aarsb. 1868 p. 183).

Vivelstad. Paa „Torvhaugen“ ovenfor Svalviken s. for gd. 2 runde røser.

Visthus. Paa „Stenhaugen“ ved søveien skal findes 2 røser.

Havnø. Ved husene paa gd. *Hestun* skal der findes 2 runde hauger og ved gravning af en kjelder et spyd være fundet. Paa Vaagsodden nordligst paa øen under gd. *Vaag* 3 røser. Forøvrigt se aarsb. l. c.

Løvøen. Paa sydvestspidsen af øen s. for Troberget ligger en stenrøs. Paa gd. *Rødøen* nordpaa øen skal der findes flere hauger mellem gaarden og „Tangen“ og en kjedel være funden.

Minda. Nordbostad. N. o. for gd. ligge 2 runde hauger ovenfor søveien paa marken under en bergknat, hvorpaa der er en stenrøs; paa en lignende bergknat strax ved en do. Paa den dyrkede mark ø for gd. er der fundet sverd m. m. i hauger. N. for pl. Rota 2 stenrøser ved sommerfjøsene. I udmarken s. v. for gd. i en forsænkning, kaldet Røsan, 2 røser.

Myklebostad. I samme strøg som sidstnævnte ø. for pl. Foten ligge 3 sandhauger, alle meget udgravede, og i en er der bygget kjelder, hvorved et sverd blev fundet. Ved pl. Einmoen er der ved bygningen af fjøset stødt paa et gravkammer, 3,3 m. langt med 2 overliggere; et skelet og nogle jernsager skulde være fundet deri. Ret ned for samme plads ved søen 3 røser. Ved vigen s. for gd. ligge 2 à 3 langhauger i retn. ø.-v., dels paa stranden og dels nær denne, samt 6 à 8 runde hauger og 1 à 2 firkanter af samme art som de under Mo i Brønø pgd. p. 70 beskrevne; samtlige hauger meget udjevnedede ved dyrkning.

Mindenæs. Ø. for gd. en røs og syd for gd. 2 do. paa fjeldhauger. N. for husene en langhaug parallel med strandlinjen (retn. n.-s.) af en liden vig; strax v. for denne, ca. 100 m. fra vandet, en rund haug og nedover mod søen muligens flere; men de ere utydelige, da terrænet er meget opdyrket.

Brakstad. I Ærvikdalen ved pl. Ærvik en rund haug paa den ytre side af bækken nær søen

Paa *Rosø* sagdes der at være hauger i Storbugtlien og paa Tassarhaugen n. derfor.

Thjøttø. V. for husene paa prestegaarden ligge 2 store langhauger af sand; retn. ø.-v.; deri er fundet en masse hesteben, som atter bleve nedgravne; den største er 60 skridt lang og ca. 5 m. høi. 20 m. nedenfor kirkegaarden en lignende haug. Paa kirkegaarden, hvor man ofte har fundet oldsager ved opkastning af grave, skal der ogsaa have været flere hauger; se aarsb. 1877 p. 43, ifølge hvilken 5 spydspidser af jern herfra ere sendte til Tromsø museum, og ligeledes skal 2 stenøxer være fundne her, samt endelig ogsaa et af sten muret kammer et steds være paatruffet. I n. v. for kirken ved pladsen Svarthaugen ligge 6 store, runde hauger med grøft omkring, i en række fra

s. o.—n. v.; den største er 115 skridt i omkreds og 6 m. høi; den kaldes Guldhaugen, og der skal ogsaa være gjort fund i den baade af guld og af jernsager; man kan ogsaa se, at der er gravet i den paa flere steder. Nedenfor mod søen 2 større og 4 à 5 mindre røser. N. for Gjerdevandet 2 à 3 runde hauger. (Ved søen er her et par svære jættegryder.) Ret v. for kirken 3 røser, de 2 omtr. 20 skridt fra søen, den 3die lidt længere oppe. Paa sydsiden af Labergshaugen, ligeledes v. for kirken, skal der være nogle langhauger. Mellem prestegaarden og Thjøttø gaard, ca. 120 m. fra denne staar der 2 bautastene, en paa hver side af veien; den ene, der i folkesagnet har faaet navnet „Lekamøens kjevle“, er 2 m. høi, 0.₃₂ m. og 0.₅₄ m. bred og tyk; den anden, „Lekamøens bagstehelle“, er 2.₂₅ m. høi, 1.₅₀ m. bred og 0.₂₅ m. tyk. 150 skridt s. o. for disse stene paa østre side af kirkeveien ligge 3 à 4 større forhøininger, som ialfald delvis kan have været gravhauger, da en hel del sten sees i toppen; i den ene er der kjelder. Strax n. o. for disse henunder en bergaas er der udjevnet en mindre rund haug. Nedenfor henimod søen og omtrent 100 m. fra samme staar der n. o. for handelsmandens huse en bautasten, „Lekamøens emne“, 1.₄₅ m. høi, 0.₄₀—0.₅₀ m. bred af trekantet gjennemsnit. Ca. 800 skridt n. o. for kirken paa flad mark under berget nær et sommerfjøs staar en fjerde bautasten, „Lekamøens spø“, 3 m. høi, 0.₅₀ à 0.₅₅ m. bred og 0.₂₅ à 0.₃₀ m. tyk; omkring den har der muligens været en hel gravplads, at dømme efter terrænets natur, en hel del fordybninger med tilsvarende, mere eller mindre tydelige og regelmæssige forhøininger; et par hauger synes ialfald tydelig at skjelves.

Offersø I udmarken østover mod Hamnæs skal der findes nogle mindre hauger. I ageren s. o. for den mellemste af de 5 gaarde er der fundet stene med hul i, dels flade, dels runde og aflange, undertiden flere huller i hver; ligeledes ogsaa en vase af brændt ler, der dog efter beskrivelsen maa have været fra nyere tid. Paa en haug strax s. for gd. har der været en røs, hvorfra en hel del sten nu er bortført. Ved grøftegravning er der strax s. for gd. i en meters dybde fundet adskillige menneskeben.

Alstahaug prestegjeld.

Hammæs. Strax ø. for gd. paa en liden bergknaus ligge 5 røser. Længere n. ude i marken skal der ogsaa være 3 à 4 lignende og i lien n. for gd. under fjeldet nogle hauger. V. for husene paa den plads, der ligger paa vestsiden af veien, er der 2 røser paa en bergrab; en øx af jern skal være funden paa gaarden, muligens i en af de sidstnævnte røser.

Skeid. Ø. for gaarden i udmarkens begyndelse tæt ved gjærdet, der skiller den fra det sidste, flade stykke af indmarken, „lille Skeid“, ligger paa flad mark en stor sten, 2-10 m. lang, 0.95 høi og 2 m. bred, hvorpaa en indhugget: EIADR ASEM. Paa en anden lignende, lige ved grinden læses: AISIU, noget utydeligere end den forrige. I s. o. ret ned for den nordre bugt, der begrænser „Jamtnæsset“, ligger en liden rund haug et par hundrede m. fra søen. Østenfor ligger ogsaa 2 runde hauger. V. for gd. i en birkeskov ligge 6 runde hauger, mest stenrøser, og en stor langhaug, og strax v. for disse paa en høide med fri udsigt til alle kanter en liden stenrøs.

Alstahaug. Ret op for husene paa pl. Klubben paavistes der i et dalføre lige nedenfor husene paa pl. Enangen en langagtig forhøining, der dog muligens er naturlig. Ca. 1000 m. v. for Klubben paa den skovbevoxede høide ovenfor veien 2 stenrøser. S. herfor, nedenfor veien 5 røser paa en høide. Paa Haakshaugen, s. s. v. for kirken, det længst fremspringende punkt i den retning, ligger en svær røs, kaldet Kongsgraven, der nu er græsgrøet og skovbevoxet. Den er betydelig udkastet i midten, og der er derved dannet et ca. 6 m. dybt, kraterformet hul i dens top, hvis rand udgjør omtr. 90 skridt i omkreds; hele røsens høide kan anslaaes til 8 m. Paa høiden lige ved gd. s. o. for kirken skal der være en røs. Kirken er i 1865 ombygget og forlænget mod v. Af ældre inventar opbevares et stykke af den gamle prædikestol med et billede af evangelisten Matthæus, den gamle altertavle i rococostil samt et paa træ malet portræt af „Dominus Nicolaus Jani Natus in Fiona anno 1520. Hic loci pastor annos 40. Præco classis regix annos 8. Dena-

tus 1600. Vixit annos 80^a. Det gamle kor benyttes nu som sakristi.

Belsvaag. S. for gd. paa „lille Guruhaugen“ ligger en røs, hvori er fundet 2 bøilespender af bronze fra ældre jernalder, af form nærmest som Rygh Norske Oldsager no. 248; det lykkes mig at erhverve dem for selskabets samling. Paa „Smihaugen“ n. o. for gd. 4 à 5 smaa røser. Desuden skal der være nogle lignende i udmarken paa norde side af Alstahaugvaagen.

Hellesvik. I myren n. for gd. paa den anden side af berget skal være funden 2 stene med skrift paa (runer?); den ene blev indmuret i melkekjeldereren paa gaarden, den anden i en kjelder paa pladsen Haugen ovenfor gaarden. Strax s. for gd. er i en haug fundet ubrændte ben, sverd, glasperler og harpax. Længere s. et par røser.

Skjeggesnæs. I udmarken s. s. v. for gd. ca. 8 røser. Paa Skjeggehaugen i n. for gd. 5 røser. Paa høiden v. for gd. ligeledes 3 røser ved søen. I Frøviken ø. for gd. er 4 à 5 hauger udgravne, at dømme efter tomterne; en af dem blev i sin tid udgravet af distriktslæge Brock, og i den fandtes et par klinknagler med fastsiddende træ, en ringnaal af bronze, 14 cm. lang, hvoraf de nederste 7,5 cm. ere afplattede, medens den øvre del er rund med nogle tverstriber under bøilen, hvori ringen er fæstet; denne er 2,7 cm. i tvermaal; endelig fandtes ogsaa en bøilespænde af sølv, 3 cm. lang, men afbrudt nedenfor bøilen, skjønt ikke meget, da man paa bagsiden har de broncenagler, hvormed naalen har været fæstet, hvoraf dennes længde kan sees; bredden over korsarmene er 1,7 cm. Øverst er en hjerteformig fordybning; i hver korsarm har der været smaa broncenapper indfæstede, hvoraf den ene staar igjen og er forgyldt; formodentlig har ogsaa en lignende knap været indfældt i den ovennævnte fordybning. Forøvrigt sees ogsaa spor af andre forgyldte ornamenter paa overstykket, hvor der endelig er en rød glasflus lige ved bøilens begyndelse; en tilsvarende har formodentlig været paa den anden side af bøilen. Over selve bøilen gaar en fordybning, hvori er lagt et stykke guldblik (?) med fine ornamenter.

Disse gjenstande befinde sig i privat eie. Paa Skatnæsset, der ligger paa østsiden af Frøvikken, findes 2 røser.

Søvik. Man har her et gravfelt, begrænset i s. af kirkegaarden, i ø. af Aaringselven og i v. hævende sig svagt over den flade mark, der gaar nedover mod søen, fra hvilken det ligger i en afstand af ca. 500 m. Saavidt nu kunde sees, indeholder det 13 runde og 7 langhauger med retning s. s. v. — n. n. o. De vare af forskjellig størrelse og høide, indtil 2—3 m. høie, de runde tildels over 20 skridt i tvermaal og de lange indtil 35 skridt lange. Samtlige bestaa af sand og have grøft. I en af de runde laa der en sten, der muligens har staaet opreist; den var antagelig i sin helhed mindst 2 m. lang. Nogle hundrede m. s. for disse skal der oppe i Aaringsdalen være udkastet en haug, hvorved fandtes ben og et spyd af jern. Paa Valøen 2 sandhauger. Paa haugen lige ved dampskibsanløbsstedet Søvikmoen en stenrøs.

Herten. Nær grænsen mod Søvik fundet spyd og øx af jern ved veiarbeide.

Dalen. Her skal være fundet ben af ubrændt lig.

Gaardvik. Strax n. for gd. en langhaug, hvori gravet kjelder.

Myrvold. Lige paa tunet af den nordligste gaard 2 à 3 røser; paa høiden søndenfor 2 do. Nedenfor husene sees 6 røser; flere ere udkastede, hvorved er fundet ben, bl. a. et fuldstændigt kranium, og stykker af glas, sandsynligvis af et bæger.

Steira (Steiro). Paa „Storsjyhaugen“ n. for gd. ovenfor søen en stor røs, hvori et kranium er fundet; paa haugen søndenfor en do. N. for gaarden, nær grænsen mod Myrvold 6 à 7 runde røser eller hauger; en af dem ligger ovenfor veien, og deri er fundet en hein.

Stokka. I Stokkaviken n. for gd., strax s. for en liden bæk 4 runde hauger med grøft og en aflang (retn. n.-s.) ca 100 m. fra søen. En skiferspids er herfra indkommen til universitetet (aarsb. 1867 p. 46); den blev funden i en ager ca. 350 m. s. for gd. paa den øvre side af veien oppe under aasen, ca. 700 m. fra søen. Paa toppen af Finhaugen, lidt s. for Stokkaviken en stor stenrøs.

Paa øen *Altern* udenfor Søvik er der paa sletten n. for den nordligste gaard *Østbø* udjevnet 3 store hauger, hvorved fandtes ubrændt lig, sverd, øx og baadsøm; en 4de rund røs ligger lige bag fjøset. Flere hauger skal tidligere være udjvnede sammesteds. Paa den del af gd. *Altern* (*Altra*), der kaldes *Rosbergvolden*, er der 2 hauger, „*Reshaugerne*“, meget udjvnede, og skal der forlængst være fundet øx og sverd i dem. Paa et lidet høidedrag strax vestenfor 2 røser. Paa parten *Vollan* 3 røser n. for gd., dog snarest rydningsrøser. N. v. paa odden ved den vestligste gaard 2 røser. Ved selve *Alterngaard* skal der være fundet guldmünt ved gravning af en kjelder s. for huset.

Stamnæs sogn.

Novik. I Thingviken, v. for gd., ligge 6 røser i en afstand af 30—60 m. fra søen paa flad mark. Ved tidligere udgravninger skal være fundet baadsøm og sverd af jern.

Stamnæs. Paa det egentlige næs 3 à 400 m. n. for preste-gaarden og ca. 50 m. fra søen ligger 5 røser i s. v. og 9 à 10 nedenfor længere vest; under agerrenen nordenfor muligens 3 lignende.

Sandnæs. Ca. 600 m. s. v. for fogedgaarden (Der kaldes „øvre S.“, uagtet den ligger nederst, da de øvrige gaarde har maattet flyttes opover paa grund af store udglidninger, der har fyldt den vaag, som sandsynligvis er den gamle havn) har der staaet en bautasten, der ansloges til en længde af 1.75 m., og som sagdes at staa paa *Torolfs* grav, der dog ikke var nogen haug, men kun et fremspring i bakkeleiet. Engstykket, hvor-paa denne og muligens i sin tid en anden lignende sten har staaet, kaldes den gamle kirkegaard. *Torolfstenen* er nu indmuret i sylmuren paa fogedgaarden.

Sandnæssøen. Paa skraaningen n. o. for arrestlokalet nedover mod en liden vig, der her skjærer sig ind, er der gjort flere fund af *skifersager*, nemlig (A) 1 hulmeisel, 3 knive og 1 spydspids foruden flere andre stene (deriblandt et stykke rød skifer, hvoraf har været afslaaet stykker), der dog neppe er af arkæologisk betydning; disse gjenstande bleve samlingen forærede

af vagtmester Neergaard. Tidligere har denne fra samme sted indsendt (B) en spydspids og en kniv af skifer, ligesom han ogsaa har fundet 2 andre spydspidser (C), der ere i privat eie; da det ikke var muligt at faa dem overladt til nogen offentlig samling, skal jeg her meddele en beskrivelse af disse, idet jeg for de andres vedkommende henviser til aarsb. 1877 p. 37 og 1882.

Den ene er af graa skifer, 13.5 cm. lang, 3.9 cm. paa det bredeste 2 cm. ovenfor den nedre ende; her er den nemlig ved jevn afrunding indsmalnet til 2.7 cm. Efter midten gaar en ophøiet ryg; men paa begge sider noget tilhøre for midtlinjen, hvorved spidsens gjennemsnit bliver rhomboidisk (se N. O. 88). Den har ingen modhager og er altsaa af samme hovedform som N. O. 84. Den anden er af brun skifer, med modhager; den er 9 cm. lang, 3.5 cm. bred, maalt over hakkenes indre ende; tangen er 2.5 cm. lang fra samme punkt og 1.4 cm. bred, 0.7 cm. tyk; den ophøiede ryg fortsætter sig lidt ind paa tangen, hvorpaa den paa begge sider afplattes. Begge modhager ere afbrukne paa spidsen; den længste maaler nu 0.7 cm. Der er ligesom slebet ny eg paa den af ujevn bredde. Begge stene ere noget afbrukne ved odden. Samtlige disse sager er fundne paa et temmelig snevert omraade, indtil ca. 120 m. fra vagtmesterens bolig og 150 m. fra søen, og det er formentlig neppe noget andet sted i landet, som har saa mange skifersager at opvise. Enkelte af dem mangle mod sedvane al polering og slibning, idet de dels fremvise de naturlige flader, dels kun ere raat tilhugne; om de af den grund maa betragtes som blot halvfærdige, og om man saaledes her har med et „verkstedfund“ at gjøre, maa jeg overlade til mere sagkyndige at bedømme. Paa samme skraaning har der ogsaa været en gammel hustomt, hvori fandtes endel kul samt en nøgel af almindelig form og en jernfoldekniv. Tidligere skal der i samme strøg være fundet flade stene med hul i. Nedenfor veien o. n. o. for huset ligger en haug, mest bestaaende af sten, paa skraaningen nær den ovenomtalte vig.

I *Botten* skal der være 3 à 4 hauger og paa *Hornæsodden* nogle røser.

Angersnæs (paa fastlandet nordenfor Alstenøen). Lidt op

fra søen, paa sletten strax n. for de nederste huse ligge 3 røser og noget ovenfor 1 do. Paa n. v. siden af næsset ligger paa stranden 3 røser, hvoraf de 2 meget betydelige. En 4de er udjevnet af de i senere tid nedsatte husmænd. (I fjeldet ovenfor er der flere store huller, hvoraf et siges at gaa tversigjen-nem det).

Reinæs. Omtr. midt imellem gd. og søen ligger en rund haug paa sletten. De indre dele af Alstahaug prestegjeld kunde jeg af mangel paa tid ikke besøge.

Herø prestegjeld.

Sør-Herø. I Finviken, plads i n. for kirken, skal være fundet en øx sammen med ubrændt lig. Ved Storvik, plads i n. 2 røser. I den nye kirkegaard fandtes i urørt jord et skelet.

Nord-Herø. N. for husene, paa nordre side af søveien, hvor denne bøier mod v. er der i en sandhaug under berget fundet 3 hjerneskaller, hesteben og et sverd af jern, der ligesom den ovenfor omtalte øx sagdes at være sendt til Bergens museum; sverdet hefte var belagt med blankt metal. I Brunsviken paa den anden side af Vaagen skal være 2 hauger.

Paa *indre Øvingen* skal der ved Skarberget have været 2 langhauger (retn. ø.-v.) nær søen.

Paa *Staulen*, plads udenfor Aakvik, skal der være fundet ubrændt lig, haandsneldehjul (?) og øx.

Aakvik, der ligesom de følgende gaarde ligger paa *Dønnæsøen*. Langs Aakvikstranden n. om husene oppe paa skraaningen under berget 7 røser. I Mesterviken, lidt længere n., 6 røser i en række, ca. 70 m. fra søen; de har tildels grøft, og flere ere meget udgravede. Ovenfor i 2 à 3 rækker 5 runde og 4 langhauger (retn. ø.-v.), tildels bestaaende af sand. Af fund vidstes intet andet end ben. I „Bredviken“, s. v. for Skagapladsen, 3 hauger af sand og sten, nær søen ved „Skaga“; her er fundet: ubrændt lig, sager af jern, deribl. muligens en linhekle, flere heiner, broncepincet, trækam og skeskraft (?) af træ.

Skar. En sten midt i skaret s. v. for gd., 1,9 m. høi, 0,30 m. bred og 0,20—0,25 m. tyk, ligger nu nedfalden; den er mu-

ligens en gammel merkesten; noget nærmere gaarden en røs med muret kammer; intet fund bekjendt. S. o. for gd. nede under bergene ved søen 2 røser, i den ene fundet et jernsverd e. lign.; længere s. noget op for søen en do. Strax n. for nøstene blev i sin tid udjevnet en stor haug, hvorved fandtes ben. Ø. ved sommerfjøsset muligens 2 langhauger. Længer ø. i udmarken 8 røser, muligens flere, enkelte meget sammensunkne og overgroede; et par med murede rum (af brudstene) paa mandslængde. I Mølviken under pladsen Einviken ligger paa nordre side af skaret, der fra gd. Skar gaar til Høla (fjord) 2 sandhauger.

Teigstad (udt. *Testa*). Paa Traanøen, strax i s., skal der være en røs; ligesaa 2 paa stranden nedenfor husene. N. i udmarken paa en bergrab en røs, ca. 200 m. længere n. en do., begge nedenfor veien. Videre i samme retning, nærmere *Herstad* (udt. *Hesta*) ovenfor veien 2 røser og en langhaug (?). Ved en bæk længere borte ligger 3 hauger paa sydsiden og 1 paa nord-siden. Paa *Løvo* og *Skorpen* findes nok ogsaa røser.

Sør-Bjørn. N. for gaarden og nordom et par bækkefar 6 smaa røser. Nede ved søveien staar en hølade paa en røs. Paa Bjørsholmen er der udgravet en røs, i hvilken fandtes et jernsverd; der var muligens forøvrigt ogsaa et par røser. Paa Bjørsoia 2 røser, hvori er fundet øx og sverd, som maaske er i behold.

Nord-Bjørn. Mellem Einesvik og Nordbjørn ligger i skaret mindst 7 røser; enkelte steder syntes ogsaa ellers sten med flid sammenlagt; men dyngerne vare saa aldeles nedvoxede, at det ikke var godt at afgjøre, om de vare gravrøser. I den nordøstligste røs var der aabent kammer af brudstene, 2.₂₀ m. langt, 0.₈₂ m. bredt. Paa odden ø. for denne røs en do. og nedenfor samme 2 do., den ene med kammer af heller, 2.₂₀ m. \times 0.₈₂ m. Omtrent midt i skaret er der en stenkreds, bygget som et stengjerde, men ganske lavt, kun 0.₃₀ m. over grunden. Den er 80 skridt i omkreds og diameteren i den ene retning 27, i den anden 20 skridt. Baade indenfor og udenfor kredsen er terrænet i sin naturlige tilstand; specielt kan bemerkes, at ingensomhelst planering var foretaget inde i ringen og ikke engang de der liggende stene bortryddede.

Paa næsset s. o. for gd. en stenrøs og paa høiden s. v. for samme 2 do.

Berfjord. Ved husene har muligens været en gravhaug. Nedenfor den stod en usedvanlig høi bautasten, som nu er nedtagen og efter sigende sønderslaet; lige udenfor huset ligger et stykke af den, 3.₅₀ m. langt. En anden sten skal have staaet nær ved. Paa Klemnæshaugen i ø. 2 røser. Ca. 300 m. v. n. v. for husene ligger paa Skarsvolden, en afsats i lien, en større røs og nedenfor og omkring denne 30 à 40 mindre, tildels nu meget lave og nedgroede. Paa Guldsnæs i n. o. skal der ogsaa være en 3 à 4 lignende.

Gjesfjord De paa Gjesfjordøen værende røser, der ere merkelige ved sine gravkamre (norske fornlevn. p. 678 og aarsl. 1868 p. 184) befandt sig i samme tilstand som af adj. Rygh paa sidstnævnte sted beskrevet. Jeg saa heller ikke flere end de af ham opregnede 9; men jeg tør ikke benegte muligheden af, at der kan findes flere, saaledes som angivet af sogneprest Domestius paa det først citerede sted; undersøgelsen var nemlig adskillig vanskelig ved den tætte kratskov.

Guldstad. Lige ved husene i s., oppe i en brat li ovenfor søen, synes der at have været 10 à 12 røser, som nu ere meget nedgroede. N. for. gd. bag Lillefjeldet skal der være en delvis udgravet haug.

Nordvik. N. v. for gd. strax bortenfor den bergaxel, der stikker frem paa veien til Skeid, ligge 2 røser, en paa hver side af veien; paa den ene staar en heldende bautasten, 1.₉₀ m. høi, 0.₆₀ m. bred og 0.₃₂ m. tyk. 700 à 800 m. v. for gd. 2 røser paa et lavt berg. Paa toppen af Buøen skal der være en aaben grav af mandslængde.

Sørvik. 3 røser i „Gørvika“ og lignende i udmarken under Brataas.

Solfjeld. Et par hauger skal findes i „Gjeltmarken“.

Paa *Hildset* ligesaa.

Breidstrand. 3 hauger skal ligge paa „Hushaugen“.

Ugelfoten. Ogsaa der skal et par hauger findes i udmarken.

Skaga I myren n. o. for gd. skal der være flere hauger; paa Kjeholmen i s. en røs og paa Storøia i n. v. et par do.

Jeg besøgte ogsaa følgende gaarde paa den nordligste del af øen, der hører under *Dønnæs sogn*,

Nesne prestegjeld.

Skeid. Ved udjevningen af endel hauger i skaret v. for gd. skal der være fundet ben, baadsøm og sverd. Der har muligens i det hele været 15 à 20 hauger, deraf 2 lange, i dette strøg, nogle bestaaende blot af sand, andre hovedsagelig af sten.

Vaag (hvor et sverd fra bronzealderen er fundet, aarsb. 1866 p. 98). N. o. for gd. lidt bortenfor sommerfjøset ligge 8 runde og 6 lange hauger, samtlige med grøft; de lange havde retningen n. o.—s. v., men vare ikke ganske parallelle; thi selv om de laa lige ved siden af hinanden, kunde de variere 20 à 30°. Lidt længere henne langs veien til Glein 3 røser (rimeligvis de, der omtales aarsb. 1868 p. 187), og fremdeles i samme retning, n. v. for veien, en røs paa en liden høide.

Glein. Strax indenfor gjerdet, ovenfor veien en røs. Paa Indernæsset ø. for gd. skal der være 4 do., hvori fundet en stenskaal. Varhaugen er en svær stenrøs, der endnu maaler 120 skridt i omkreds, uagtet en mængde sten er bortkjørt. Den ligger lige ved husene paa den næstøstligste gaard.
